

VISIO 2020

Suomalaiset lapset ja nuoret päiväkodeissa ja oppilaitoksissa syövät maukasta, täysipainoista, kestävästi tuotettua ja turvallista ruokaa, jonka osana ovat maito ja maitovalmisteet. Koululaisilla on kyky tehdä tietoisia ruokavalintoja ja he tuntevat maitotuotteiden tuotantoketjun.

1. Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen 1308/2013 26 artiklan mukaan koulumaitojärjestelmään osallistuvien jäsenmaiden on laadittava sen täytäntöönpanoa varten kansallinen strategia.

Suomessa kunnat ovat lakisääteisesti tarjonneet jo yli kuudenkymmenen vuoden ajan kaikille opetukseen osallistuville oppivelvollisuuskoulujen oppilaille tarkoituksenmukaisesti ohjatun, täysipainoisen ja maksuttoman aterian (perusopetuslaki 31 §). Kouluruokailu on keskeisessä roolissa koulujen opetus- ja kasvatustehtävissä. Sen katsotaan edistävän oppilaiden hyvinvointia ja terveyttä. EU:n tukema koulumaitojärjestelmä täydentää hyvin suomalaista kouluruokailua.

Suomi on ollut mukana EU:n koulumaitojärjestelmässä vuodesta 1995 lähtien. Järjestelmän piiriin kuuluu nykyisin noin 90 % kouluissa ja päiväkodeissa olevista lapsista.

Maitovalmisteet ovat hyviä energiaravintoaineiden, vitamiinien ja kivennäisaineiden lähteitä. Niiden säännöllinen käyttäminen osana monipuolista ruokavaliota varmistaa mm. kalsiumin, jodin ja D-vitamiinin saantia. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan Kouluruokailusuosituksen (2008) mukaan täysipainoinen kouluateria sisältää rasvattoman tai vähärasvaisen (korkeintaan 1 % rasvaa) maidon tai piimän ruokajuomana.

2. Koulumaitojärjestelmän tavoite

Koulumaitojärjestelmän tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, terveellisiä elintapoja ja terveys- ja ruokakasvatusta. Tavoitteena on myös lisätä ruokakulttuurin arvostusta, tietämystä maidon tuotannosta ja maidon merkityksestä osana terveellistä ruokavaliota sekä osana suomalaista maa- ja elintarviketaloutta.

Koulumaitojärjestelmällä pyritään lisäämään erilaista maitotietoutta koulujen ja päiväkotien opetuksessa, ohjauksessa ja kasvatuksessa. Järjestelmään sisältyvien maitotuotteiden tarjoamisella pyritään myös antamaan käytännön kasvatuksellinen malli terveellisen ateriakokonaisuuden koostamiseen päiväkodeissa ja kouluissa. Lisäksi jaetaan tietoa Euroopan unionin roolista koulumaitojärjestelmässä.

3. Lainsäädäntö

Koulumaitojärjestelmä perustuu oheisiin asetuksiin ja lakeihin:

- [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) N:o 1308/2013 art 26](#)
- [Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus \(EU\) N:o 1306/2013](#)
- [Laki 999/2012 33–37 § maataloustuotteiden markkinajärjestelyistä muutoksineen](#)
- [Laki 1194/2013 32 a § maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain muuttamisesta](#)
- [Komission asetus \(EU\) N:o 657/2008 tuen yksityiskohtaisista säännöistä](#)
- [Komission delegoitu asetus \(EU\) N:o 1047/2014 asetuksen 1308/2013 täydentämisestä](#)
- [Valtioneuvoston asetus 314/2013 koulumaitotukeen kelpoisista tuotteista](#)
- [Maaseutuviraston määräys 1/09 koulumaitotuesta](#)

4. Nykytila - maidon kulutus Suomessa

Maidolla on keskeinen asema suomalaisessa ruokakulttuurissa. Vuonna 2013 nestemäisten maitotuotteiden (maito ja piimä) kulutus oli 175 litraa henkeä kohden. Juustoa syödään vuosittain keskimäärin 23 kiloa per henkilö. (Luke, 2015.)

Suurin osa suomalaisista käyttää maitoa ja maitopohjaisia elintarvikkeita osana päivittäistä ruokavaliotaan. Maitoa kulutetaan sellaisenaan, juustoina sekä hapatetuissa muodoissa piiminä, jogurteina, rahkoina ja viileinä. Lisäksi maitoa ja maitovalmisteita käytetään raaka-aineina monissa perinteisissä suomalaisissa ruokalajeissa. (Ruokatieto, 2009.)

Maito kuuluu olennaisena osana myös suomalaisiin kouluaterioihin ja sillä on sekä ravitsemuksellinen että kasvatuksellinen merkitys. Juomana sitä kulutetaan päivittäin keskimäärin 1,5 dl oppilasta kohden (Maito ja Terveys, 2015). Maidon lisäksi kouluaterioilla syödään juustoja sekä hapatettuja ja laktoosittomia maitovalmisteita. Suomalaisista 15–20 %:lla on laktoosi-intoleranssi, mikä on otettu kouluruokailussa huomioon tarjoamalla laktoosittomia tuotteita (Terveyskirjasto, 2015). Maito ja maitovalmisteet ovat merkittävimpiä kalsiumin, jodin sekä D-vitamiinin lähteitä suomalaislasten ja -nuorten ruokavaliossa (VRN, 2014). Maidon D-vitamiinoinnin ansiosta suomalaisten D-vitamiinin saanti on noussut tavoitetasolle lähes kaikissa ikäryhmissä (THL, 2012).

Pohjoismaiset ravitsemussuositukset on uudistettu ja ne valmistuivat kokonaisuudessaan vuonna 2013. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan voimassaolevat suomalaiset ravitsemussuositukset on julkaistu vuonna 2014. Suomalaiset ravintoainetason suositukset perustuvat pääosin pohjoismaisiin ravitsemussuosituksiin, joiden tieteellinen pohjatyö on tehty pohjoismaisista asiantuntijoista koostuvassa ryhmässä. Nestemäisiä maitovalmisteita suositellaan käytettäväksi 5-6 dl ja juustoja 2-3 viipaletta päivittäin. Rasvaisissa maitovalmisteissa on kuitenkin runsaasti tyydyttyntä rasvaa, sillä maidon rasvasta 2/3 on tyydyttyntä. Tämän vuoksi on päädytty suosittamaan rasvattomia tai vähärasvaisia maitovalmisteita.

Rasvattoman maidon tultua EU:n koulumaitotuen piiriin, rasvattomien maitojen ja maitovalmisteiden kulutus kouluaterioilla kasvoi huomattavasti. Nykyisin yli 60 % suomalaisissa kouluissa juodusta maidosta on rasvatonta. Tällä on positiivisia kansanterveydellisiä vaikutuksia, sillä vähärasvaisten ja rasvattomien maitotuotteiden käyttäminen vähentää tyydyttyneen rasvan saantia ravinnosta.

Lukuvuoden 2013–2014 aikana suomalaisiin kouluihin toimitettiin yhteensä yli 17,7 miljoonaa litraa tuettua maitoa. Tukikelpoisia oppilaita oli silloin yhteensä 842 160. (Mavi, 2015.) Koululaisten tottuessa rasvattomiin tuotteisiin tapa siirtyy myös aikuisiälle ja tällä on suuri merkitys kansanterveydelle.

5. Budjetti

Vuosina 2010–2014 koulumaitotukea on maksettu 3,2–3,3 miljoonaa euroa lukuvuodessa maidolle ruokajuomana ja muille tuoteryhmille 0,5–0,6 miljoonaa euroa (taulukko 1). Budjetin odotetaan jatkuvan samantasoisena vuoteen 2020 asti.

Taulukko 1. Tuotemäärät ja maksetut tukimäärät kategorioittain.

Lukuvuosi	Kategoria (EU) N:o 657/2008 Liite I	Tuotemäärä tn	Tuki €
2010–2011	I a *	17 188	3 119 586
	I c	1 150	208 646
	II	29	4 738
	III	112	61 251
	V	196	272 343
2011–2012	I a	17 204	3 122 587
	I c	1 302	236 346
	II	20	3 241
	III	104	56 828
	V	191	164 936
2012–2013	I a	17 835	3 237 069
	I c	1 470	266 819
	II	25	4 080
	III	111	60 461
	V	199	276 156
2013–2014	I a	18 268	3 315 651
	I c	1 535	278 601
	II	28	4 500
	III	106	57 647
	V	206	285 660

*Ia) lämpökäsitelty maito, Ib) lämpökäsitelty, maustettu, kaakaota tai hedelmämehua sisältävä maito, joissa on a alakohdassa tarkoitettua maitoa vähintään 90 painoprosenttia ja enintään 7 % prosenttia lisätyä sokeria ja/tai hunajaa, Ic) maustetut tai maustamattomat hapanmaitotuotteet, myös hedelmämehua sisältävät, joissa on a alakohdassa tarkoitettua maitoa vähintään 90 painoprosenttia ja enintään 7 prosenttia lisätyä sokeria ja/tai hunajaa.

II Maustetut ja maustamattomat hedelmää sisältävät hapanmaitotuotteet, joissa on luokan I kohdalla a alakohdassa tarkoitettua maitoa vähintään 75 painoprosenttia ja enintään 7 prosenttia lisätyä sokeria ja/tai hunajaa.

III Tuorejuustot ja sulatejuustot, joissa on enintään 10 prosenttia muuta kuin maitoa sisältäviä ainesosia.

IV Grana Padano-juusto ja Parmigiano Reggiano -juusto.

V Juustot, joissa on enintään 10 prosenttia muuta kuin maitoa sisältäviä ainesosia ja jotka eivät kuulu luokkiin III ja IV.

6. Kohderyhmä

Koulumaitotuen piiriin kuuluvat säännöllisessä toimivaltaisen viranomaisen järjestämässä tai hyväksymässä opetuksessa olevat lapset ja nuoret, jotka ovat lukukauden alussa kirjoilla seuraavissa paikoissa:

- Päivähoito

Päiväkoti tai ryhmäperhepäiväkoti, jossa on joko vakituinen tai kiertävä lastentarhanopettaja

- Esiasteen koulutus

Koulun, päiväkodin tai ryhmäperhepäiväkodin esiopetus

- Perusasteen koulutus

Peruskoulun luokat 1-10

- Toisen asteen koulutus

Lukiokoulutus ja ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus

Päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit koulut ja oppilaitokset voivat olla joko kunnan, valtion tai yksityisen ylläpitämiä.

7. Tukeen oikeutetut tuotteet

Koulumaitotukeen oikeutetut tuotteet (Valtioneuvoston asetus 314/2013) on listattu taulukossa 2. Tukeen oikeutetut tuotteet ovat valtion ravitsemusneuvottelukunnan asettamien ravitsemussuosituksen (VRN, 2014) sekä kouluruokailusuosituksen (VRN, 2008) mukaisia. Tuotteiden valintakriteereinä on käytetty niiden sisältämän rasvan, lisätyn sokerin sekä suolan määrää. Tuotelista on laadittu yhteistyössä maatalous-, terveys- ja opetushallinnon kanssa.

Taulukko 2. Koulumaitotukeen oikeutetut tuotteet Suomessa.

Kategoria	CN-nimike	Tuote	Tuki €/kg
I a & I c	0401 10	Rasvaton maito, lämpökäsitelty	0,1815
	0401 10	Ykkösmaito, lämpökäsitelty, enintään 1 % rasvaa	0,1815
	0403 90	Piimä, lämpökäsitelty, enintään 1 % rasvaa	0,1815
	0403 90 0403 10	Maustetut tai maustamattomat jogurtit, viilit ja rahkat, myös hedelmämehua sisältävät, joissa on maitoa vähintään 90 p- % ja enintään 7 % lisättyä sokeria ja/tai hunajaa	0,1815
	0404 90	Laktoosittomat kategoriaan I kuuluvat tuotteet	0,1815
II	0403 10 0403 90	Hedelmillä ja/tai marjoilla maustetut jogurtit, viilit ja rahkat, joissa on maitoa vähintään 75 p- % ja enintään 7 % lisättyä sokeria ja/tai hunajaa	0,1634
	0406 10	Maustetut tai maustamattomat tuore- ja sulatejuustot, enintään 10 % muuta kuin maitoa sisältäviä ainesosia	0,5445
V	0406 90	Muut maustetut ja maustamattomat juustot kuin tuore- ja sulatejuustot, enintään 10 % muuta kuin maitoa sisältäviä ainesosia	1,3885

Valtioneuvoston asetuksen 314/2013 mukaisesti tukeen eivät ole oikeutettuja yli 1 % rasvaa sisältävät maidot, piimät, jogurtit, viilit ja rahkat eivätkä yli 17 % rasvaa ja/tai yli 1,3 % suolaa sisältävät juustot. Tukeen oikeutettuja eivät myöskään ole tilamaito, maitojauhe, voi eikä kerma. Koulumaitotukeen ovat oikeutettuja myös laktoosittomat kategorioihin I, II ja III kuuluvat tuotteet.

8. Liitännäistoimet

Asetuksen 1308/2013 26 artiklan mukaan liitännäistoimet eivät ole jäsenvaltioille pakollisia. Niiden sijaan Suomessa on panostettu sekä kansallisiin että EU-osarahoitteisiin menekinedistämisohjelmiin, joita on suunnattu erityisesti nuoriin ja koululaisiin.

Suomessa on vuosina 2009–2013 toteutettu kaksi EU:n osaksi rahoittamaa maidon menekinedistämisohjelmaa. 'Maito pitää sut kasassa' kohdistui 8-13-vuotiaisiin koululaisiin ja 'Maito tepsii'- ohjelman kohderyhmänä olivat nuoret naiset.

Suomalaisella rahoituksella on vuosina 2010–2015 toteutettu kolme maitoaiheista hanketta: Maidon tie maitotilalta päiväkotiin, Nuorten vuorovaikutusmaailman keinoin arvostusta kouluruokailuun sekä Kovat kundit juovat maitoa -hanke.

Lisäksi paraikaa on meneillään muita laajemmin ruokakulttuuriin liittyviä hankkeita kuten RUOKAePELI sekä Ruokakoulu - Matskolan.

Suomessa on vuodesta 2008 lähtien edellytetty oppilaitoksen pääsisäänkäynnin yhteydessä (käytännössä yleensä ruokalan aulassa tai koulun ilmoitustaululla) esillä pidettäväksi julistetta, jossa tuodaan esiin EU:n panos maidonjakelussa (EU:n asetus 1308/2013 26.8).

9. Koulumaitojärjestelmän toimijat

Maataloustuotteiden markkinajärjestelystä annetun lain mukaan koulumaitotukeen liittyvän kansallisen strategian laatii maa- ja metsätalousministeriö ja toimeenpaneva viranomaisena on Maaseutuvirasto. Strategian opetukseen ja kasvatukseen liittyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden sisällyttämisestä opetussuunnitelmien perusteisiin ja toimeenpanoon vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus yhdessä koulutuksen järjestäjien kanssa. Muita järjestelmään osallistuvia tahoja ovat sosiaali- ja terveysministeriö, Ahvenanmaan maakuntahallitus, kunnat, koulut, päiväkodit, maidon toimittajat sekä ateriapalveluyritykset.

10. Tuen hakeminen

Tukea voivat hakea Maaseutuviraston hyväksymät rekisteröidyt hakijat. Rekisteröitäviä hakijoita on kolmentyyppisiä:

- kuntahakija, joka hakee tuen oman kuntansa toimipisteille tai
- itsehakija eli koulun/päiväkodin ylläpitäjänä on koulutuskuntayhtymä, yksityinen koulu/päiväkoti, säätiö tai yhdistys, joka hakee tuen omistamilleen toimipisteilleen tai
- toimittajahakija (meijerit, tukkuliikkeet), jonka edunsaaja on valtuuttanut hakemaan tuen puolestaan

Käytännössä melkein puolet hakijoista on kuntia. Taulukossa 3 on esitetty hakija- sekä tukipäättösmäärät lukuvuodelta 2013–2014.

Taulukko 3. Koulumaitotukea hakeneet tahot lukuvuonna 2013–2014.

Hakijataho	Hakijoita kpl	Päätöksiä kpl
Kuntahakija	127	249
Itsehakija	99	189
Toimittajahakija	7	96
Yhteensä	233	534

Hakija ilmoittaa lukuvuoden tai lukukauden alussa lukuvuos tiedot (oppilasmäärä, tukeen oikeuttamattomat ruokailijat, toimintapäivien määrä), joiden perusteella Maaseutuvirastossa lasketaan tukeen oikeutettu enimmäislitramäärä. Lukuvuos tiedot ovat voimassa ilmoituksen mukaan joko lukukauden tai lukuvuoden ja kyseisen jakson ensimmäisen päivän tilanne määrittää koko jakson.

Tukea voi hakea vain tukeen oikeutetuille maitotuotteille. Rekisteröidyt hakijat toimittavat tuoteluettelon Maaseutuvirastolle hyväksyttäväksi vuosittain 1.8. mennessä.

Tukeen oikeutettujen tuotteiden tulee olla peräisin Euroopan unionin alueelta. Tukea ei makseta ruoanvalmistukseen käytetyille maitotuotteille ja sitä voidaan hakea vain toteutuneille tuotemäärille, jotka ovat todennettavissa maksutositteilta. Tukea maksetaan enintään 0,25 muunnetulle maitolitralla/oppilas/toimintapäivä.

11. Tuotteiden jakelu käytännössä

Kunta sekä yksityiset toimijat kilpailuttavat koulumaitotuotteet säännöllisesti. Kunnan ruokapalvelupäällikkö tai vastaava henkilö huomioi koulumaitotuen piiriin kuuluvat tuotteet laatiessaan ruokalistat kouluihin ja päiväkoteihin. Maitotuotteet tilataan ja toimitetaan kunnan keskuskeittiölle sekä sieltä edelleen päiväkoteihin ja kouluihin muutaman kerran viikossa tarpeen mukaisesti.

Itsehakija on usein pieni toimija, joka hankkii tuotteet joko itse tai esimerkiksi ateriapalvelun kautta.

12. Koulumaitojärjestelmän lisäarvo Suomelle

Koulumaitojärjestelmän toimeenpanosta koituu Suomelle monenlaista lisäarvoa:

- i) Maidon ja maitotuotteiden kulutus pysyy toivotulla tasolla tukien samalla hyvää ravitsemusta.

Maito ruokajuomana voi korvautua virvoitusjuomalla tai mehulla, jotka ovat epäterveellisempiä vaihtoehtoja tai vedellä, jolloin aterian ravitsemuksellinen koostumus voi olla heikompi. Ravitsemussuositusten mukainen maitotuotteiden kulutus on kansanterveydellisesti positiivista. Terveyttä ja hyvinvointia edistäviin ruokavalintoihin totutaan jo lapsesta lähtien.

- ii) Valikoima laajenee

Maitotuotteiden kulutuksen lisääntymisen ohella erityisesti erilaisten vähäsokeristen ja rasvattomien maitotuotteiden osuus kasvaa, mikä vähentää ylipainon sekä sydän- ja verisuonitauteihin sairastumisen riskiä.

- iii) Hyöty maataloussektorille

Maataloussektori hyötyy paitsi kulutuksen kasvusta, myös yleisen maitotietouden lisääntymisestä. Lapset oppivat tuntemaan koko ketjun ruoholaitumelta maitolasiin.

- iv) Suomalainen ruokakulttuuri säilyy

Maito ja piimä säilyvät oleellisina osina suomalaista ruokakulttuuria, luontevina ruokajuomina. Lisäksi tietoutta ja osaamista maidon ja maitotuotteiden käytöstä ruuanvalmistuksessa ja leipomisessa voidaan tuoda esiin.

- v) Tietämys EU:n toimista lisääntyy

Opetuksessa, ohjauksessa, kasvatuksessa sekä ruokailun yhteydessä tulee esiin EU:n osuus koulumaitojärjestelmässä.

13. Koulumaitojärjestelmän tarkastukset ja evaluointi

Koulumaitotuen vuotuisista, komission asetuksen (EU) N:o 657/2008 15 artiklaan perustuvista hallinnollisista sekä paikan päällä suoritettavista otokseen ja riskinarviointiin perustuvista tarkastuksista vastaa Maaseutuvirasto.

Koulumaitojärjestelmä evaluoidaan koulumaitostrategian voimassaoloaikana.

14. Voimassaoloaika

Tämä strategia on voimassa vuosina 2015–2020, ja se kattaa koko Manner-Suomen sekä Ahvenanmaan.

Lähteet ja linkit:

Luonnonvarakeskus. 2015. <http://www.luke.fi/>

Maaseutuvirasto. 2015. <http://www.mavi.fi/fi/Sivut/default.aspx>

Maito ja Terveys. 2015 <http://www.maitojaterveys.fi/www/fi/index.php>

Ruokatieto Yhdistys. 2015 <http://www.ruokatieto.fi/>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Finravinto 2012 -tutkimus.
<https://www.julkari.fi/handle/10024/110839>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta. 2008. Kouluruokailusuositus.
<http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/portal/fi/ravitsemussuositukset/erillisryhmat/koululaiset/>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta. 2014. Terveyttä ruoasta - suomalaiset ravitsemussuositukset 2014.
<http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/portal/fi/ravitsemussuositukset/suomalaiset+ravitsemussuositukset/>